

63. Torszecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / R.Torszecki. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1989. – 468 s.

Статья посвящена анализу состояния научной разработки проблемы общественно-политической деятельности Украинской радикальной партии, одной из самых активных в политическом отношении партии в социально-политической жизни Западной Украины в 1918–1926 гг. Показано, что основательное освещение политической истории Украины, в том числе и общественно-политической деятельности УРП-УСРП, было начато только после утверждения государственной независимости нашего государства. Недостаточное изучение этой проблемы и ее научная и общественно-политическая актуальность требуют дальнейшей предметной обработки, которая будет способствовать более углубленному усвоению историко-политологического наследия УРП-УСРП.

Ключевые слова: статья, политическая жизнь, политические силы, политическая партия.

This article analyzes the state of scientific research of the socio-political activities Ukrainian Radical Party, one of the most active political party in respect of social and political life in Western Ukraine in the 1918–1926 year. It is shown that thorough coverage of the political history of Ukraine, including social political activity of URP-USRP started only after the establishment of the independence of our country. Inadequate study of this problem and its scientific and socio-political relevance of the subject requires further study, which will contribute to the absorption depth historical and political science heritage of URP-USRP.

Keywords: article, political life, political parties, political party.

УДК 94 (477)
ББК 63.3

Роман Пуйда

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УНДО: ПОГЛЯД СУЧАСНИКІВ

У статті йдеться про праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр., наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду й про парламентську діяльність Українського національно-демократичного об'єднання в дослідженнях українських громадсько-політичних діячів та тогочасних радянських і польських науковців.

Ключові слова: українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), дослідження, праці, учені, політика, діяльність.

Першими парламентську працю українських депутатів у вищому законодавчому органі Польщі спробували охарактеризувати відомі українські громадсько-політичні діячі. Крізь призму власного бачення й особисті позиції члени УНДО та їхні опоненти показали особливості виборчих кампаній у Східній Галичині, розповіли про перепони польської влади, визначили пріоритетні проблеми УПР у 1928–1939 рр.

Сьогодні немає синтетичного дослідження, яке б відтворювало цілісну картину парламентської діяльності УНДО в 1935–1939 рр. Автори здебільшого обмежуються загальними твердженнями або ж торкаються окремих маловідомих аспектів проблеми. Праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр., наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду. Незважаючи на доволі значний історичний проміжок часу, у роки радянської влади проблема практично не вивчалася, а науковці діаспори зосередили свою увагу, передусім, на проблемі розгортання національно-визвольного руху в краї у 20–40-х рр. ХХ ст., боротьбі з німецьким окупаційним режимом. Окремою сторінкою у вивченні парламентської діяльності українських депутатів і senatorів у 1928–1930-х рр. стали роботи представників конформістських політичних сил.

Серед численних розвідок виділимо праці одного з лідерів УХО Г.Хомишина “Українська проблема” [1] та ідеолога польсько-українського порозуміння С.Лося. Зокрема, останній у працях “За конструктивну політику на Червоній Русі” [2], “Міжнародне становище Польщі та галицькі українці” [3], проаналізувавши боротьбу УПР і

проурядової більшості в парламенті Польщі, закликав обидві сторони до діалогу, зважаючи на наростаючі міжнародні загрози.

У середині 1930-х рр. П.Феденко опублікував одну з перших синтетичних праць, присвячених суспільно-політичним процесам на західноукраїнських землях у першій третині ХХ ст. У дослідженні “Український громадський рух у ХХ ст.” [4] автор акцентував увагу на діяльності українських політичних партій, передусім УНДО. Водночас дослідник епізодично описав парламентську діяльність українських послів і сенаторів, розглянув процес підготовки скликання Всеукраїнського національного конгресу.

У дослідженнях Д.Левицького “Важкий білянс кількох місяців... Промова голови Українського клубу посла д-ра Дмитра Левицького на пленарному засіданні сойму дня 6 листопада 1934 р.” [5], В.Целевича “Нарід, нація, держава” [6] фрагментарно охарактеризовано вимоги українців у національно-культурній і політичній сфері в 1928–1934 рр., які лунали з трибуни парламенту Польщі. Здобутки української націонал-демократії й УПР у другій половині 1920 – середині 1930-х рр. яскраво ілюструє пропагандистська праця “Як повстало і розвивалося УНДО. З нагоди 10-ліття існування” [7].

У 1936 р. накладом видавничої спілки “Діло” побачила світ брошура “За нормалізацію польсько-українських відносин: промова голови Української Парламентської Репрезентації посла Василя Мудрого, виголошена на пленарному засіданні сейму дня 6 грудня 1935 р. в дискусії над державним бюджетом прелімінарем на 1936/1937 р.” [8]. Зважаючи на численні критичні виступи в українській і польській пресі, спричинені політикою нормалізації, у праці голова УПР обґрунтовує необхідність продовження задекларованого курсу, боротьби за національно-територіальну автономію українських земель у складі Польщі. Водночас З.Пеленський проаналізував автономічну декларацію УНДО, ухвалену 7 травня 1938 р., охарактеризував реакцію польського політикуму та стратегію УПР після появи документа [9].

Парламентська діяльність УНДО фрагментарно описана в працях тогочасних радянських і польських науковців. Радянські вчені, громадські діячі, які емігрували із Західної України до УСРР (А.Красін [10] та ін.), виходячи з марксистсько-ленінської методології, розкритикували “запроданську українську буржуазну партію” (УНДО) за “обдурювання широких верств трудящих” і “соціальну демагогію”.

Не менш критичними, проте значно об’єктивнішими та фаховішими, видалися дослідження польських учених. Зважаючи на українсько-польське протистояння у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої, А.Бохенський [11], С.Лось [12], М.Фелінський [13] та ін. дещо упереджено й емоційно зобразили стратегію й тактику УНДО в парламенті Польщі, захист УПР національних і соціальних прав українського народу. У міжвоєнний період ХХ ст. опубліковано велику кількість літератури партійно-політичної проблематики. Значна її частина присвячена міжпартійним зв’язкам, діяльності окремих партій, зокрема, й УНДО. Низка досліджень стисло розкриває особливості парламентської праці депутатів і сенаторів УНДО в угодових 1928–1939 рр.

Водночас зауважимо, що праці не позбавлені суб’єктивізму та чітко виражених ідеологічних симпатій. Цензура й заборони висвітлення окремих проблем історії України суттєво обмежували можливості радянських науковців під час характеристики парламентської діяльності УНДО. Критика “українського буржуазного націоналізму” і реакційної політики польського уряду в міжвоєнний період, класові протиріччя стали провідною темою тогочасних істориків. У такій ситуації парламентську діяльність УНДО в кращому разі замовчували, у гіршому – фальсифікували. Домінування комуністичним ідеологам яскраво помітно в працях П.Йови [14], М.Герасименка [15] і В.Маланчука [16]. Дослідники, передусім, намагалися показати переваги “соціалістичного будівництва” у Радянській Україні в порівнянні з політикою польського владного режиму в міжвоєнній Польщі, засудили угодовську стратегію й тактику партії, що домінувала в другій половині 1930-х рр., вважали націонал-демократів “оплотом українського буржуазного націоналізму”.

Праці дослідників стали зразком для їхніх наступників, адже сформували загальноприйнятну методологію висвітлення партійно-політичного й парламентського життя Західної України в міжвоєнний період ХХ ст. Справді, у другій половині 1960–1970-х рр. риторика попередників продовжили М.Зільберман [17], О.Швидак [18]. В окреслених дослідженнях попри концепцію “братерської допомоги великого російського народу” і вирішальної ролі Великої Жовтневої соціалістичної революції знаходимо фрагментарну інформацію про діяльність “запроданських партій” Західної України в міжвоєнний період.

У працях Є.Галушка [19], Ю.Сливки [20] охарактеризовано місце комуністичного руху в суспільному житті міжвоєнної Західної України. Дослідники засудили політику УНДО, скеровану на “придушення революційної боротьби трудящих Західної України проти окупаційного режиму Польщі”.

Значну наукову цікавість у контексті досліджуваної проблеми становлять праці С.Макарчука [21] та І.Васюти [22]. Останній із класово-партійних позицій проаналізував історію виникнення та організаційно-парламентську діяльність УНДО. Тавруючи націонал-демократію за прислужництво буржуазним режимам, І.Васюта все ж визнав, що УНДО – провідна політична сила Західної України, яка впродовж 1920–1930-х рр. зберігала значний вплив на українське населення Східної Галичини, що виразно засвідчили виборчі кампанії до парламенту Польщі 1928 та 1930 рр. Певні оцінки й висновки автора, що стосуються парламентської праці депутатів і senatorів УНДО в 1935–1939 рр., актуальні навіть для сучасної історичної науки. Зокрема, дослідник розкритикував провід партії за прагнення до співробітництва з урядом Польщі через зміну вимоги “незалежної України” на “територіальну автономію у межах Польщі”.

Окремі аспекти парламентської праці УНДО в другій половині 30-х рр. ХХ ст. стали предметом дослідження еміграційних істориків. У публікації С.Витвицького та С.Барана “Українські землі під Польщею” [23] подано характеристику політичних партій Західної України міжвоєнного періоду, простежено діяльність УПР у польському парламенті. У працях О.Субтельного [24], І.Кедрина [25], публікаціях Т.Гунчака [26], збірнику статей, присвячених Є.Коновальцю [27], епізодично висвітлено як парламентську діяльність окремих українських депутатів і senatorів, так й основні напрями праці УПР загалом.

Незважаючи на те, що парламентські баталії у вищому законодавчому органі Польщі не були пріоритетним напрямом досліджень українських діаспорних науковців, у розвідках Д.Андрієвського [28], Є.Онацького [29], З.Пеленського [30] приділено чимало уваги зв'язкам УПР із націоналістичним підпіллям, спільній міжнародній праці, покликаним актуалізувати українське питання на міжнародній арені. Післявоєнна польська історіографія зазнала відчутного ідеологічного впливу радянської суспільно-політичної думки. Із цих причин дослідження проблем, пов'язаних з організаційно-ідеологічним ставленням, формами та напрямками праці українських політичних партій, передусім УНДО, відійшли на другий план, оскільки це суперечило панівним ідеологемам. Домінуюча тематика тогочасних праць – вивчення соціалістичного та комуністичного руху, боротьба трудящих “проти соціального поневолення” тощо.

1. “Українська проблема”. Написав для духовної і світської інтелігенції українського народу Г. Хомишин. – [Б. м.], 1932. – 184 с.
2. Лось С. За конструктивну політику на Червоній Русі / С. Лось. – Львів, 1933. – 84 с.
3. Лось С. Міжнародне становище Польщі та галицькі українці / С. Лось. – Львів, 1932. – 72 с.
4. Феденко П. Український громадський рух у ХХ ст. / Панас Феденко. – Подєбради : Укр. техн.-госп. ін-т позаочного навчання, 1934. – 170 с.
5. Левицький Д. Важкий білянс кількох місяців... Промова голови Українського клубу посла д-ра Дмитра Левицького на пленарному засіданні сойму дня 6 листопада 1934 р. / Дмитро Левицький. – Львів : Діло, 1934. – 30 с.
6. Целевич В. Нарід, нація, держава / Володимир Целевич. – Львів, 1934. – 111 с.

7. Як повстало і розвивалося УНДО. З нагоди 10-ліття існування. – Львів, 1936. – 29 с.
8. Мудрий В. За нормалізацію польсько-українських відносин : промова голови Української Парламентської Репрезентації посла Василя Мудрого, виголошена на пленарному засіданні сейму дня 6 грудня 1935 р. в дискусії над державним бюджетом прелімінарем на 1936/1937 р. / Василь Мудрий. – Львів : Наклад вид. спілки “Діло”, 1936. – 16 с.
9. Pełenski Z. Polityka UNDO w świetle autonomicznej deklaracji Centralnego Komitetu UNDO z dnia 7 maja 1938 r. / Pełenski Zenon. – Lwów : Nasze słowo, 1938. – 112 s.; Зимний Я. Запроданці польського фашизму (“УНДО-інтервенти”) / Ярослав Зимний. – Х., 1933. – 68 с.
10. Красін А. Відгята кордонами. Нариси про Західню Україну / А. Красін. – Х., 1930. – 72 с.
11. Boheński A. Problem polsko-ukraiński w Ziemi Czerwonej / Aleksander Boheński, Stanisław Łos, Włodzimierz Bączkowski. – Warszawa, 1938. – 126 s.
12. Łoś S. Ukraińcy na łamach “Biuletynu polsko-ukraińskiego” / Stanisław Łos // Biuletyn polsko-ukraiński. – 1933. – № 24. – S. 4–6.
13. Feliński M. Ukraińcy w Polsce Odrodzonej / Michał Feliński. – Warszawa, 1931. – 448 s.
14. Йова П. Боротьба трудящих Західної України за возз’єднання з Радянською Україною / П. Йова. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1954. – 113 с.
15. Герасименко М. Боротьба трудящих Західної України за возз’єднання з Радянською Україною (1921–1939 рр.) / М. П. Герасименко, Б. К. Дудикевич. – К. : Держполітвидав УРСР, 1960. – 224 с.
16. Маланчук В. Історія однієї зради / В. Ю. Маланчук. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1958. – 70 с.
17. Зільберман М. Революційна боротьба трудящих Західної України / М. Й. Зільберман. – Львів : Університетвидав, 1968. – 197 с.
18. Швидак О. М. Інтернаціональна єдність трудящих Західної України (1918–1939 рр.) / О. М. Швидак. – К. : Наук. думка, 1972. – 227 с.
19. Галушко Є. Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1918–1928 рр. / Є. М. Галушко. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1965. – 265 с.
20. Сливка Ю. Сторінки історії КПЗУ / Юрій Сливка. – Львів : Каменяр, 1989. – 93 с.
21. Макарчук С. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западноукраинских землях / С. А. Макарчук. – Львов, 1983. – 255 с.
22. Васюта І. Селянський рух на Західній Україні в 1919–1939 рр. / І. К. Васюта. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – 222 с.
23. Баран С. Українські землі під Польщею / Степан Витвицький, Степан Баран // Енциклопедія українознавства. – Мюнхен ; Нью-Йорк, 1949. – Т. 1. – С. 563.
24. Субтельний О. Україна. Історія / Орест Субтельний ; пер. з англ. Ю. І. Шевчук ; вступ. ст. С. В. Кульчицького. – К. : Либідь, 1991. – 512 с. : іл.
25. Кедрин І. У межах зацікавлення / Іван Кедрин ; Наукове товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк ; Париж ; Сидней ; Торонто : [б. в.], 1986. – 523 с. – (Бібліотека українознавства ; т. 53).
26. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття : нариси політичної історії / Тарас Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
27. Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – 1019 с.
28. Андрієвський Д. Обставини 30-их років і Провід Українських Націоналістів / Дмитро Андрієвський // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 653–662.
29. Онацький Є. Євген Коновалець і ПУН перед проблемою розбудови ОУН в Україні / Євген Онацький // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 712–716.
30. Пеленський З. Між двома конечностями / Zenon Pelenski // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 502–524.

В статтє идєт рєчє о трудєх, посвєцєннєх истєрии парламентаризма на западноукраинских землях во второй половине 1930-х гг., научных, научно-популярных и публицистических разведках межвоенного периода и о парламентской деятельности Украинского национально-демократического объединения в исследованиях украинских общественно-политических деятелей и тогдашних советских и польских научных работников.

Ключевые слова: украинское национально-демократическое объединение (УНДО), исследование, труды, ученые, политика, деятельность.

This article refers to the works devoted to the history of parliamentarism in Western Ukraine in the second half of 1930, academic, non-fiction and journalistic exploration of the interwar period and the parliamentary activity of the Ukrainian National Democratic Union in studies of Ukrainian public figures and the Soviet and Polish scientists of that time.

Keywords: Ukrainian National Democratic Union (UNDO), research, labours, scientists, policy, activity.